

Winkelpuienbeleid in Kampen, Wie pakt de draad weer op?

Het leek zo mooi: 'Kampen wil koploper zijn in winkelpuienbeleid', zo luidde onlangs de kop van een artikel in 'De Nederlandse Gemeente'. De gemeente wil 'negatieve ontwikkelingen een halt toeroepen en streven naar kwaliteitsverbetering van de uitmonstering van de winkelpanden', een voornemen dat *ir. R. G. Busser* van de Afdeling Monumentenzorg in september 1990 vastlegde in de nota 'Pronken met puien'. Echter: de betrokken wethouder heeft Kampen intussen verlaten om elders burgemeester te worden. Als gevolg hiervan lijkt de nota opeens niet meer actueel. Wie pakt de draad op?

Monument in Kampen, verpest door reclame. (foto's Abele Reitsma)

In Kampen ontstond vorig jaar discussie na enkele verbouwingen van winkelpanden, 'niet alleen bij de hoeders van het cultureel erfgoed, maar ook bij het publiek, de politiek en bij een aantal ondernemers.' Vervolgens schreef Busser op verzoek van het College van B&W de nota (de citaten zijn hieruit).

Het probleem is ook in andere historische binnensteden bekend: moderne puien, luifels, reclame-uitingen, rolluiken en zonweringen ontstoren een historische winkelstraat. Het historische karakter van bijvoorbeeld de Oudestraat in Kampen dreigt overheerst te worden door talloze moderne ingrepen. De rijksbescherming van 140 monumenten en de aanwijzing van het beschermde stadsgezicht helpen hier niet of nauwelijks aan.

Op de wip

'De winkelstraten in Kampen zitten op de wip'. Er is nog veel moois te redden, maar het puienbeleid moet wel snel van start gaan 'wil er nog iets te redden overblijven'. Sommige panden hebben nog hun oude pui, meestal uit de 19de eeuw of het begin van de 20ste eeuw, maar de winkelstraten hebben hun vroegere 'grandeur' verloren.

Hetzelfde pand, 's avonds.

De nota baseert deze conclusie op een uitgebreide inventarisatie van de plussen en minnen van zes historische winkelstraten in Kampen. Deze inventarisatie geeft een overzichtelijk antwoord op concrete vragen: welke cultuurhistorische elementen zijn nog aanwezig, waar bevinden zich storende panden, puien, reclame-uitingen, rolluiken, luifels en zonweringen? Van de waardevolle gevels is ook in kaart gebracht welke in een slechte of matige staat van onderhoud verkeren.

Voor het inventariseren van de 'schade' gebruikt de nota originele criteria, die ook kunnen dienen als richtlijnen voor initiatieven elders.

Twee werelden

Het probleem van de historische winkelstraten is vooral ontstaan in de jaren '50 en '60, toen veel winkels aan de eisen van de tijd zijn aangepast.

De meeste winkelpanden hebben al een (eeuwen)lange geschiedenis als woonhuis achter de rug. Aanvankelijk hadden de gevels een vrij gesloten karakter: smalle ramen met een kleine roedenverdeling en luiken. Pas in de vorige eeuw en het begin van deze eeuw ontstond de typische winkelpui: vrij grote vensters (met vaak rijk gedecoreerde omlis-

tingen) en een herkenbare entree.

De laatste decennia werd de grens tussen binnen en buiten zoveel mogelijk opgeheven. 'De winkelpui is meestal gereduceerd tot louter omlijsting zonder herkenbare vensters en deur.' De samenhang met de historische bovengevels is vaak zoek. 'De moderne winkelpuizen missen dikwijls de verzorging van detaillering, maatverhoudingen en kleurgebruik, die de bovenverdiepingen en de oudere winkelpuizen wel vaak kenmerken.' 'In feite is er in de Oudestraat dus sprake van twee werelden: die van de begane grond, waar de moderne winkelpuizen overheersen en de wereld daarboven, waar nog veel historische bovengevels te vinden zijn.'

Verantwoorde nieuwe vormen

Busser ziet voldoende mogelijkheden voor een actief beleid. Het eerste punt lijkt vanzelfsprekend: als een pand nog een waardevolle (onder)gevel heeft, moet die beschermd en hersteld worden. Als een gevel nog restanten van een oude pui bevat kan het beleid zich richten op het reconstrueren van de oude pui of het maken van een nieuwe pui in een aangepaste stijl. Reconstructie van een verdwenen pui vormt in enkele gevallen een goede mogelijkheid. Hiervoor zijn soms voldoende foto's en tekeningen (van vroeger) bewaard gebleven. Bovendien stellen sommige eigenaren reconstructie op prijs.

In de meeste gevallen moet een 'verantwoorde' nieuwe pui de oplossing brengen. Een goede ontwerper kan immers nieuwe vormen aan de oude gevel toevoegen, die zich niet hiertegen afzetten maar die hiermee juist harmoniëren.

Bij het puienbeleid hoort ook het weren van gesloten rolluiken en het stimuleren van alternatieven: rolhekken of geheel doorzichtige rolluiken. Een zorgvuldig reclamebeleid maakt alles compleet.

Projectbureau

Busser stelt voor het nieuwe beleid vast te leggen in een gemeentelijke verordening. Hieraan moet een subsidieregeling worden gekoppeld, zodat de winkeliers straks niet duurder uit zijn dan nu.

Omdat het ontwerpen van aangepaste gevels extra kosten met zich meebrengt, zou de gemeente een speciale subsidie voor ontwerpkosten moeten geven. De gemeente zou ook de kosten van voorbereidend archiefonderzoek op zich moeten nemen.

Centraal kenmerk van het nieuwe beleid is dat er voortaan vakbekwame ontwerpers ingeschakeld moeten wor-

den voor de vormgeving van winkelpuien. Er is een 'gedegen kennis van historische bouwstijlen en liefde hiervoor nodig, niet alleen voor het maken van reconstructies, maar ook voor het ontwerpen van nieuwe puien in een historische omgeving.' De deskundigheid kan geconcentreerd worden in een projectbureau, 'waar ondernemers terecht kunnen met hun wensen, waar documentatie en voorbeelden aanwezig zijn en waar deskundigen plannen kunnen ontwikkelen, voorzien van betrouwbare begrotingen.'

En wat te denken van een onderhoudsplicht? Eigenaren moeten volgens de nota verplicht worden tot het onderhouden van hun monument, niet alleen na een restauratie met gemeenschapsgeld, maar ook bij verwaarlozing zonder dat er al subsidiegeld besteed is. Een onderhoudssubsidie zou de onevenredige kosten van onderhoud moeten compenseren.

Busser doet tenslotte de suggestie een prijs in te stellen voor ondernemers die een goed initiatief hebben genomen (bijvoorbeeld de 'gevel van het kwartaal').

Bovenwoningen

De nota maakt zich niet alleen zorgen om de onderbouw van de gevels, maar ook om de historische bovenbouw. Veel bovenwoningen staan leeg omdat de eigenaar niet meer boven zijn zaak woont. Het onderhoud aan deze leegstaande gedeelten blijft achterwege. De nota wil bevorderen dat deze bovenverdiepingen opnieuw een functie krijgen. Hiervoor is het belangrijk om bovenverdiepingen een entree te geven buiten de winkel om. De woonfunctie kan zorgen voor een beter onderhoud van de bovengevels. Het wonen boven de winkels heeft nog een bijkomend voordeel: er ontstaat sociale controle, die de straat buiten de winkeltijden beschermt.

Het karakter van de bovenwoningen kan versterkt worden door het instellen van een 'blinden-subsidie': een subsidieregeling die bevordert opnieuw blinden aan te brengen als historische zonwering.

Samenspel

Welke rol moeten de ondernemers spelen? De nota beklemtoont dat het niet alleen gaat om de gezichtspunten van welstand en monumentenzorg. Winkeliers hebben – terecht – hun commerciële belangen. Het gaat om een afweging van belangen die soms tegenstrijdig zijn. Hiervoor is het nodig dat de gemeente een taalvisie op de historische binnenstad heeft. De nota schrijft het prachtig: 'Serieus omgaan met beleid betekent een goede inventarisatie maken van

alle daarbij relevante facetten en vervolgens de direct betrokkenen in de gelegenheid stellen mee te denken en mee te bouwen aan een evenwichtig raamwerk, dat de grenzen van het aanvaardbare aangeeft.'

Voor een succesvol beleid acht de nota het noodzakelijk de betrokken winkeliers te overtuigen van de noodzaak om iets te doen aan het historische winkelgebied. De ondernemers moeten de kans krijgen hun wensen op tafel te leggen. Busser ziet dit proces met vol vertrouwen tegemoet. Want zijn de economische belangen van de ondernemers niet beter gediend met een meer verzorgd winkelgebied, 'waar historische en economische verlangens elkaar de hand reiken'? De winkelstand kan juist zijn kracht zoeken in het historische karakter van de binnenstad. 'Een aantal stokpaardjes zal over boord moeten worden gezet. Onder andere het idee dat de winkelopening en de etalages zo groot mogelijk moeten zijn. Verder moeten we af van het idee dat reclame pas werkt als ze zo groot en zo opvallend mogelijk is. Reclame kan ook opvallen door een goede vormgeving, belettering en plaatsing aan de gevel.'

Bereidheid

De nota 'Pronken met puien' is bedoeld om zowel bij de ondernemers als bij de gemeenteraad te peilen in hoeverre zij bereid zijn mee te denken in de richting van een nieuw beleid. Tot nu toe is hier nog niet veel van terechtgekomen.

De voorzitter van de plaatselijke ondernemersvereniging kreeg pas na veel moeite een exemplaar van de 'geheimzinnige' nota ter inzage. Een goed begin is het halve werk... □

Criteria

De nota 'Pronken met puien' hanteert interessante criteria voor het inventariseren van de 'schade' in de historische winkelstraten.

Wanneer is een pui storend? De nota noemt de volgende criteria: de pui heeft geen relatie met de bovengevel; de pui vermindert de waarde van de fraaie bovengevel; de pui is architectonisch zwak; de gevelrooilijn is aangetast; de pui heeft een armoedige materiaalkeuze of detaillering; de pui heeft een agressieve uitstraling door opvallend kleurgebruik of door uitgebouwde elementen als luifels en uitkragende forse pui-onderdelen.

Welke reclame is storend?

Reclame die aangebracht is zonder rekening te houden met de architectuur van de gevel: lijstwerk, friesdetails, kozijnranden; reclame die op de bovengevel is aangebracht; reclame die het zicht op een naastliggende gevel wegneemt; grote aantallen reclame-uitingen die een rommelige indruk maken; elkaar overlappende reclames; reclame die onevenredig veel aandacht vraagt door afmetingen en kleurstelling; tenslotte reclame met een uiterlijk dat onverzorgd is of strijdt met redelijk te stellen eisen van esthetica.

Luifels kunnen het straatbeeld verstoren als het gaat om simpele 'kistachtige uitstulpsels', soms voorzien van harde kleuren en belettering. Brede luifels die verschillende panden aan elkaar koppelen negeren het individuele karakter van de afzonderlijke panden.

Verder legt de inventarisatie ook aantastingen vast, veroorzaakt door gesloten rolluiken en door zonweringen die ongunstig vormgegeven en/of bevestigd zijn.

Abela Reitsma is wnd. technisch adviseur van de prov. Commissie Heemschut Gelderland

Zinloze vernieling in Kampen: de moderne pui heeft geen etalagefunctie.

